

poln opravičevanja, ker je izdal zaupano mu skrivnost reševanja kubične enačbe $x^3 + ax + b = 0$. Descartes odkrito pravi v nekem svojem delu, da noče pisati vsem razumljivo, ampak tako, da ga bodo razumeli le tisti, ki mu lahko aktivno slede.

(Konec prihodnjic)

Ivo Pirkovič

MED KNJIGAMI

OB SLOVENSKEM IZBORU PESMI

S. S. KRANJČEVIČA

V oktobru 1958 so v Zagrebu proslavili lepše kot kdaj koli prej spomin pesnika Silvija Strahimira Kranjčevića, ki je umrl pred petdesetimi leti. Že v letu njegove smrti (1908) je bil natisnjen v Sarajevu »Spomen — spis S. S. Kranjčeviću prigodom 25-godišnjice njegovog pjesnikovanja«, ob smrti je izšla vrsta spisov in spominov nanj (najpomembnejša je poljska študija Tad. Stan. Grabowskega, Lwów, 1908), njegovo ime in delo je bilo teh petdeset let stalen memento na križišču vseh domačih struj in njihovih sporov. Filozofijo njegove lirike sta med drugimi skušala prikazati Br. Vizner-Livadić in Vlad. Dvorniković. Prelomnico v vrednotenju idejne in posebej še družbene vsebine Kranjčevićeve poezije tvori znani esej Miroslava Krleže; ta poudarja ne samo estetske, marveč tudi idejnonapredne elemente v delu tega pesnika, ki je veljal dotlej za najizrazitejšega hrvatskega pesimista s posebnim »favstovskim in hamletskim problemom«, kakor je napisal Prohaska. Novejša, družboslovno podprta proučevanja Kranjčevićeve poezije so dokončno potrdila to, kar je že leta 1908 pokazalo glasilo bosensko-hercegovskega delavstva »Radnička obrana«, ko je ponatisnilo njegovo pesem »Delavcu«, enega najmočnejših izrazov solidarnosti z delavstvom, kar jih sploh najdemo v hrvatski poeziji, in se poklonilo »velikemu pesniku svobode, enakosti in bratstva«. Morda je bil pesnik »Delavcu« več kot samo glasnik duha meščanske revolucije; nekatere njegove pesmi so segale dalje in globlje, čeprav je ostajal, kakor v prozi Emile Zola ali pozneje Romain Rolland, na liniji meščanskega humanizma. Nova proučevanja, posebej še tista, katerih izsledke je priobčil dr. Emil Štampar, so pomaknila v ospredje dotlej dokaj zanemarjene elemente Kranjčevićevega dela: njegovo bolj ali manj zakrito nasprotovanje vladajočemu sistemu v Bosni in Hercegovini, njegovo z upornostjo prežeto demokracističnost, njegovo socialno kritiko, njegovo ironijo nasproti odločilnim silam tistega časa, tuji državi in Cerkvi, njegovo vizionarno zagledanost v prihajajočo zgodovinsko epoho, ki je pesnik sam ni doživel. Nova, z gledišča dialektičnega materializma opravljena analiza družbenih, političnih, verskih in filozofskih sestavin Kranjčevićeve poezije je pojasnila dobršen del njegovega pesimizma, ki se je pokazal predvsem kot odsev družbene stvarnosti, kot izraz pesnikove reakcije na to stvarnost, kot posebna, v simbole, metafore in

osenčene podobe spremenjena pesniška govorica človeka, ki je nosil v sebi duha »uskoške upornosti«, bil pa je v tedanji družbi skorajda pritisnjen ob zid. Hamletski kompleks Kranjčevića potemtakem ne bi bilo njegovo schopenhauerjansko obarvano spoznanje ničevosti življenja, najsi so zveneli v njegovi liriki tudi takšni toni (prim. pesmi *Poslednji Adam*, *U noći spomena mrtvih* i. dr.), marveč zavest zločina, ki ga je uganjala nad ljudstvom vladajoča plast, in pesnik naj bi skušal razkriti ta sistem krivic, laži in lizunskega hinavstva. Z družboslovno analizo Kranjčevićeve lirike je bil jasnejši tudi pesnikov že prej zelo popularni in z reakcionarne strani stalno napadani kritični odnos do krščanstva. Pokazala se je notranja sovisnost med njegovo svobodomiselnostjo in njegovo kritiko vladajoče družbe. Vsekakor so se idealistične postavke Kranjčevićevega pesimizma, kakor jih je zlasti poudarjal Vl. Dvorniković v svojih študijah o predstavnikih pesimizma in jugoslovanske melanholije, malone razkrojile in pesnik »Delavcu« je petdeset let po smrti postal bližji današnjemu času in njegovemu življenjskemu dihu, kakor je bil v svoji lastni dobi. S tem je slovstvena zgodovina opravila veliko delo, saj ni bila pri nobenem hrvatskem pesniku preteklosti izvršena tako obsežna in dejal bi strukturalna revizija značaja in pomena njegovega dela kakor prav pri Kranjčeviću. Članki in študije, ki jih je spodbudila nedavna petdesetletnica smrti, posebej še gradivo z zagrebskega simpozija, ko bo le-to natisnjeno v knjigi, samo potrjujejo stalno oplajajočo prisotnost S. S. Kranjčevića v razvoju hrvatske literature, s tem pa tudi njegov pomen za široko pojmovano jugoslovansko skupnost.

Morda je samo naključje, čeprav srečno naključje, da je Državna založba Slovenije začela svojo zbirko »Izbrana dela jugoslovanskih klasikov« prav z izborom poezije S. S. Kranjčevića (*Izbrane pesmi. Prepsnil Alojz Gradnik. Uvod in opombe napisal dr. Emil Štampar. Oprema Uroš Vagaja. 1958. 152 str.*). V tem začetku lahko vidimo obet, da bodo vrhovi hrvatske in srbske literature naposled le zavzeli v slovenski prevodni književnosti mesto, ki jim gre po njihovi značilnosti za življenje nam najbližjih narodov, čeprav ostaja — vsaj zame — še vedno problem, ali kaže prevajati zlasti verze iz jezika, ki je slovenskemu izobraženstvu tako znan, da so mu vsi zakladi njegove besedne umetnosti dostopni tudi v izvirniku.

Velika in nesporna odlika slovenskega izbora Kranjčevića sta predvsem uvod in komentar izpod peresa prof. dr. Emila Štamparja. Z njegovo spremno besedo je tudi Matica Hrvatska izdala leta 1956 Kranjčevićeve »Izabrane pjesme«. Daljši uvod v slovensko izdajo se dotika vseh problemov Kranjčevićeve poezije, samega pesnika in njegovo delo pa postavlja v zelo živo prikazani okvir njegove dobe, njenih ekonomskih, družbenih in političnih silnic s posebnim upoštevanjem bosenskih razmer, saj je pesnik, sicer po rodu iz Senja, preživel več kot dvajset let v Bosni. Slovenski izbor Kranjčevića ima potemtakem to prednost, da ga uvaja eden najkompetentnejših poznavalcev Kranjčevića in njegovega mesta v hrvatski književnosti.

Čeprav danes ni več mogoče dvomiti, da se v Kranjčevićeveih pesimističnih motivih v znatni meri odsvita stvarnost tiste dobe in da je bil pesnik optimist v vsem, kar zadeva ideje družbenega napredka in zboljšanja osnovnih pogojev človeškega življenja, bi vendar dejal, da je sicer odlična dr. Štamparjeva študija s svojim sociologizmom zakrila nekatere poteze pesnikove narave. Če

pravi pisec, da je Vojislav Ilić »nizal verze iz melanholičnega tkiva« in da tega pri Kranjčeviću, ki jih je »zidal s kamenjem«, ni bilo, se mi vendar zdi — če prenesemo to na celotno intonacijo vsega Kranjčevićevega lirizma — da ni mogoče vseh njegovih »pesimističnih« podob zreducirati na simbole družbenega odpora. V pesniku so nujno morale biti neke usedline »melanholičnega tkiva«, ki so individualno-psihološkega značaja in ki dajejo mnogokje temno barvo njegovim življenjskim podobam in vplivajo na njegovo življenjsko filozofijo. Ta melanholija Kranjčevićevega pesniškega podteksta je izraz njegovega drugega »jaza«, ki ni potrjen sociološki analizi, ker je bil del pesnikove čudi; brez tega na mol ubranega zvenenja njegove notranjosti ne bi tudi njegovi protesti zoper stvarnost in zoper usodo dobili tistih tonov, ki jih občuti vsak, kdor tanko prisluhne osnovnemu zvenu Kranjčevićevega lirizma. Lahko da je bil radoživ, bojevit in k stvarnosti usmerjen človek, toda — ali je s tem že izčrpana zlasti še podzavestna vsebina njegove duševnosti? Problemi pesnikovega dela niso samo v interpretaciji njegove idejnoemocionalne vsebine, njegovih podob in simbolov marveč tudi v odkrivanju skritih inspiracijskih vrelcev njegove narave, tiste ki daje muziki njegove poezije ton in barvo. In te si ne morem misliti brez nekega prikritega mola Kranjčevićeve duševnosti.

Prevajanje Kranjčevičevih stihov je zelo zahtevno delo, saj celó domači razlagalci zadevajo ob nejasna mesta v izvirniku in priznavajo togost mnogih njegovih verzov. Kranjčević očitno ni pripadal tipu tistih lahkotnih verzifikatorjev, ki se jim ritem zlahka vda in ki ne poznajo tiranije rime; pesniška izrazna sredstva, ki jih je uporabljal, kažejo marsikje kar opazne sledove napornega iskanja. Res pa je, da so nekatere pesmi s formalne plati lažje in druge težje in da tem lastnostim izvirnika podlega tudi najskrbnejši prevajalec.

Za slovensko izdajo je bilo izbranih 38 pesmi; med njimi so kajpada tiste, ki sodijo med antologijske primere Kranjčevićeve poezije ali ki izrazito označujejo pesnikove idejnoemocionalne prijeme. Tako ta izbor vsestransko osvetljuje Kranjčevićevo stvarjalno osebnost kakor tudi način, kako se ta odziva svoji osebni in obči, družbeni usodi. Potemtakem so v slovenskem izboru prikazane vse poglobitve motivične sestavine Kranjčevićevega dela, s kronološke strani pa so zastopane vse faze njegovega razvoja od »Bugarkinj« do zadnjih pesmi.

Pesnik Alojz Gradnik je opravil s slovenjenjem izbranih Kranjčevičevih pesmi težko prevajalno nalogo. Ta napor bi mogli pravilno vrednotiti samo z natančno primerjalno analizo posameznih pesmi; tako bi se pokazali vzponi in padci prevedenih stihov in se osvetlilo samo dno Kranjčević-Gradnikovega pesniškega izraza. Za sedaj bodi zgolj registriran ta vstop Kranjčevića v slovensko prevodno literaturo in začetek zbirke, ki bo stalno opozarjala na probleme prevajanja iz najsorodnejšega književnega jezika.

B. Borko